

#1 מרגליות הים סנהדרין ג. -

יב. אלא שנקרא ב"ד הצדק, ברש"י שעברו על תקנת חכמים, הנה העובר על דרבנן שרי למקרייא עבריינא ע' גה"ש שבת מ' ע"ב, וראה בב"מ ק"ח א האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא חצופי הוי סלוקי לא מסלקינן ליה, וע' בגה"ש כתובות כ"ב א ומש"כ לק' ה' סע"ב לפי הר"ן ב"ד חצוף היינו ב"ד מגולה, לפי זה אפי' בשנים שקבלו עליהם הוי ב"ד מגולה כמו באתה, ויתכן שלפיכך נקרא ב"ד חצוף כיון שכל עיקר שצריכים ב"ד של שלשה היינו דבשלשה אי אפשר דלית בהו חד דגמיר, וכל אחד מהשלשה יכול להגיד שאחד מחבריו הוא הוא דגמיר שהרי הם הרוב, אבל בשנים שדנו נראה שהם חושבים עצמם גמירי וסבירי וזו היא התציפותא.

#2 מאירי שם - כבר ביארנו ששנים שדנו אין דיניהם דין וכן ביארנו שיש מן הפוסקים חולקין בה לומר שדיניהם דין אלא שנקראין בית דין חצוף ר"ל עזי פנים מלשון חוצפא יסגי וי"מ לשון גלוי כלומר שאם חולקין צריך להוסיף עוד אחד מן השוק מ"מ אף לדעת זה דווקא שישבו מתחלה על דעת שנים אבל אם ישבו על דעת שלשה ונסתלק האחד וגמרוהו השנים אינו דין

#3 ר"ן סנהדרין ה: - ויש שפירש ב"ד חצוף מגולה שמבינין בהן מי המזכין ומי המחייבין כששניהם מסכימים בחיוב או בפטור משא"כ בג' שכל אחד יכול לומר לא אני המחייב או המזכה

#4 שיטה מקובצת כתובות כב. - וכך כתבו בשיטה ישנה צריכין למכתב במותב תלתא וחד ליתוהי לפירושא בעלמא כתבי ליה ואי כתיב ביה בי דינא תו לא צריך דתרי לא מקרו בי דינא. וכן הלכה דלית הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין. וק"ל הא דגרסינן בגיטין פרק השולח בפני כמה מבטלו רב נחמן אמר בפני שנים ומפרש טעמא תרי נמי בי דינא קרו להו וכן גבי פרוזבול סגי בתרי דהתם מיייתי רב נחמן ראייה מפרוזבול דתנן מוסרני לכם פלוני וכו' אלמא בתרי סגי וק"ל התם כרב נחמן. ויש לומר בדבר שאינו צריך משא ומתן בשנים סגי אבל לדין שצריך משא ומתן אין שנים דנין וקיום שטרות אף על פי שאינו צריך משא ומתן טעמא אחרינא הוא שלא יהא כעד מפי עד... ועוד דלא שייך ב"ד חצוף הוא אלא בדין מפני שאין ביניהם מכריע כשיש ביניהם מחלוקת וצריכין להגיד סברותם לאחרים להכריע ונמצאו סברותם של זה וזה מתגלות וזהו פי' ב"ד חצוף:

#5 ס' ישבב סופר

ג א אלא שנקראו ב"ד חצוף. פרש"י שעברו על תקנת חכמים, בליקוטי מהרי"ל נתן טעם למה נקרא ב"ד חצוף, דמתי שהן ג' אם מי שיצא מחויב בדין פגע בדין אחד ושואל למה חייבתני, יכול להשיב שנים האחרים חייבוך והוצרכתי לנטות אחר הרוב, משא"כ בשנים עכ"ח חייבוהו בהסכמה אחת נמצא שצריכין להחציף נגד בעל דין.

#6 הערות בילקוט ביארים (מתיבתא)

והוצרכתי לנטות אחר הרוב, [צריך ביאור בדבריו שהרי בגמרא נראה שאסור לו לעשות כן, שדרשו לקמן (טז.) מניין לכשיצא לא יאמר 'אני מזכה וחבירי מחייבים, אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי', על זה נאמר 'לא תלך רכיל בעמך', ואומר 'הולך רכיל מגלה סוד' וכן פסק השו"ע (מו"מ ס' י"ט ס"ב) ודוחק לחלק שדווקא לומר מעצמו אסור אבל אם שאל אותו הנתבע 'למה חייבתני' מותר לו לגלות. והר"ן לא כתב שבאמת הדין אומר כן, אלא די שכל אחד יכול לומר כן, כדי להתיר, הואיל והם לא נחשבים 'חצופים' שזה שיתחייב אינו יודע מי חייב אותו. וצריך לומר שכך גם כוונת המהרי"ל ש"יכול להשיב שנים האחרים חייבוך' אבל לא שבאמת הוא משיב כן], אבל בשנים שדנו שעל כרחך חייבוהו שניהם בהסכמה אחת, חייבים להחציף פנים כנגד בעל הדין. והובא גם

בתוספות יו"ט במסכת אבות (פ"ד מ"ח) שמחציפים פניהם שלא אכפת להם לדון אף שהמתחייב לא יוכל לחשוב על אחד מהם שזיכהו. עו. וראה שם שכתב שמכל מקום אם ישבו בתחילה על

רמז

אבות סרק ד

רע"ב

ח הוא הנה אומר, אל תהי דן יחיד, שאין דן יחיד אלא אחד. ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאין ולא אתה. ט רבי יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעני סופו לקיימה מעשר, וכל

ח א"ל תהי דן יחיד, אע"פ שיחיד מומחה יכול לדון, מדרכי המסירות הוא שאפילו מומחה לא יהי דן יחיד. וזקא כשלא קבלוהו נעלי הדין עליהם לדין, אכל קבלוהו נעלי הדין עליהם,

דן יחיד ואפילו מדנך מקידום: שאין דן יחיד אלא אחד. הקכ"ה שהוא יחיד בעלמו: וא"ל תאמר למנריך החולקים עליך. קבלו דעתי. שאני מומחה ונלא הנירוף שלכם הייתי יכול לדון: שהן רשאין ולא אתה. הוילי וזירסת אותם עמך לאוי שיספק הדין על פי הכנים: ט המקיים את התורה מעוני. שהוא דחוק למונות ומחנטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה:

תורת המהרא"ל

(ח) א"ל תהי דן יחיד. אמנם בבעל דין שאינו בא לנצח לבעל דינו אלא שחפץ לדעת האמת עם מי, בזה יכול לדון יחיד. וזה מה שמצינו במשה שהיה דן יחיד. והוא על פי מה שאמרו חז"ל כתובות (כב, א) שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא כו', וכתבו¹²⁸ הטעם, דבשלשה לא ידע הבעל דין מי מחייבו, אבל בשנים על כרחך הסכימו לדעת אחד וידוע ששניהם חייבוהו¹²⁹. ושאל חותן משה (שמות יח, יד) 'מדוע אתה יושב לבדך' והרי הכל יודעין שאתה הוא המחייב, וזהו מה שהשיב כי זהו דווקא בבעל דין שבא לנצח לבעל דינו, אבל מי שאינו חפץ בשל חבירו רק לדעת האמת הדין עם מי, זה לא יהרהר

אחר הדיין וזהו (שמות יח, טו) 'כי יבא אלי העם לדרוש אלהים'. וגם יש חילוק כשבא לנצח חבירו בטענת שקר ורמיה דרכו להתלונן על הדין, אבל משה אמר שהם בעצמם יגלו להם, שברוח הקודש שבו מבין תעלומות לבם, וזהו (שמות יח, טז) 'כי יהיה להם דבר בא אלי - הדבר בעצמו¹³⁰, ואני מודיעם בטרם יתעצמו לטעון, ויסכר פי דוברי שקר¹³¹, רק לדעת המשפט אמת הדין עם מי. וזה 'ושפטתי בין איש ובין רעהו'¹³², כלומר שאין קטנות ומריבות ביניהם, רק אחזה ורעות ואין דיני רק הודעה בעלמא, (וזהו) 'והודעתי את חקי אלהים ואת תורותי'. (כ)

#8 שמות יח - ויבא חתן משה את כל־אשר־הוא עשה לעם ויאמר מה־הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל־העם נצב עליך מרפקר עד־ערב. ויאמר משה לחתנו כי־בא אלי העם לדרוש אלקים. כי־היה להם דבר בא אלי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵי הָאֱלֹקִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו.

#9 רמב"ם הל' סנהדרין ב:י - אע"פ שאין בית דין פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ומדברי סופרים עד שיהיו שלשה ושנים שדנו אין דיניהן דין

#10 לחם משנה שם - דברי רבינו מתמיהין אצלי דבריש פ"ק דסנהדרין אמרי רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר שנאמר בצדק תשפוט עמיתך וכו' ובתר הכי אמרי מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא איכא ביניהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין וכו' לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא אית ליה דשמואל ע"כ. משמע דמאן דאית ליה דמדאורייתא בחד סגי אית ליה שנים שדנו דיניהן דין דהא תליא ואיך פסק רבינו דמדאורייתא בחד סגי כרב אחא ושנים שדנו אין דיניהן דין לכאורה נראה דברים הפכים...

#11 קצות החושן חו"מ ג:א-ב - ונראה ליישב... דאפילו נימא דמן התורה בחד סגי לדון אבל עכ"פ בדיני כפיה ודאי צריך מומחין... דודאי יחיד יכול לדון מן התורה כל כמה דידוע סברות בדינין ולא עדיף פסק של דיני ממונות מפיסקי איסור והיתר אם הוא איש חכם שבקי בדינין אלא בהודאה שמודה דבזה צריך ב"ד וכל כמה דלא הוי ב"ד לאו הודאה אפילו הוא חכם בדינין דהודאה אינו ענין לחכמה אלא בזה צריך ב"ד וב"ד של תורה צריך שלשה ומומחין ולכן למ"ד עירוב פרשיות כתיב וקאי שלשה ומומחין גם על הלואה, אלא דגבי הלואה בעינן כי הוא זה וא"כ משום הכי נמי צריך שלשה ומומחין...

#12 ב"ק טו. - אתמר פלגא נזקא רב פפא אמר ממונא רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא. רב פפא אמר ממונא קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן ובדין הוא דבעי לשלומי כוליה ורחמנא הוא דחס עליה דאכתי לא אייעד תוריה רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא קסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי ובדין הוא דלא לשלם כלל ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה

#13 רש"י שם ד"ה ממונא - דין הוא שישלמנו ואינו קנס ונפקא מינה דאי מודה מקמי דאתו סהדי לא מיפטר. לאו בחזקת שימור קיימי - שרגילין בנגיחה וצריכין שמירה